

ולהיתך עם קדוש וסמוך לו ויצו משה — אזהרה לבית דין שיעשוך לקדש עצמך. (בעל הטורים — תבא)

דף פט

'קנסוה רבנן... רישא דעבדא איסורא קנסוה' — וטעם קנס זה, כדי לעגנה שלא תנשא בלא גט. אי נמי, כמו שפרשו בירושלמי והוא הנכון, צריכה גט משני כדי לברר איסורו של ראשון. כלומר, עושים קיום לקדושי שני כדי לאוסרה על הראשון ולעשות הולד ממנו ממזר קודם גירושי שני. (עפ"י נמוקי יוסף)

דפים פט — צ

סיכומי כללים ושיטות

עקירת דבר מן התורה על ידי החכמים; הוראת שעה 'למיגדר מילתא' (צ)

החילוק בין עקירה ב'שב ואל תעשה' לעקירה ב'קום ועשה'
א. מסקנת הסוגיא (ע' ב"י או"ח סוף תיח), שאין בית דין מתנים לעקור דבר מן התורה אלא ב'שב ואל תעשה'. פירוש: שמדין התורה חייב לעשות דבר פלוני, ואומרים לו חכמים שב ואל תעשה אותו דבר. כגון ביטול תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת, שאין כאן 'עקירה בידים' (רש"י כאן. וע' תוס' בסוטה (ח). שכתבו שאין זה בגדר 'עקירה'). וכן הביאו הפוסקים להלכה (ע' סמ"ג עשין ריב; ב"י או"ח סוף תיח; שו"ע יו"ד שעב, א; מג"א יג, ח, ועוד).
אין הבדל בכל זה בין תקנה או גזרה שכל עיקרה ביטול דין תורה, כדוגמת תקיעת שופר בשבת, לבין איסור דרבנן, שנפגש במקרה מסוים כנגד דין תורה, שפעמים ראו צורך להעמיד דבריהם כנגד דין תורה, ב'שב ואל תעשה', כדוגמת 'ערל הזאה ואיזמל' המובאים בסוגיתנו. אמנם בכגון אלו, אין כלל תמידי בדבר, ופעמים לא העמידו דבריהם, כמבואר בכמה מקומות בש"ס. (ע' למשל במשנה בראש השנה לב: ובגמרא שם; סיכה מב ובתוס'; תוס' ורא"ש ביצה ח. ועוד רבות).

מתי עקרו אף ב'קום ועשה'

ב. כתבו התוס' בכמה מקומות (פט: פח. ובגה"ש שם צי"ן לעוד מקומות) שכשיש פנים לדבר ו'קצת טעם וסמך' עוקרים הם דין תורה אף ב'קום ועשה'.

(זו לשון החזו"א (אה"ע כב, ג) בהסבר דברי התוס': 'ודעת תו' דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה'ת בדבר שיש בו טעם, והיינו, דמתחילה ניתנה תורה על דעת חכמים להכריע מה נקרא ידיעה ועד להתיר אשת איש, וחכמים יקבעו בזה חוקים קבועים לכל ישראל, או כל בית דין לבני עירם, וכל שלא קבעוה בית דין, לא מקרי עדות, זולת שני עדים שאמרה תורה בפירוש, אבל כשישבו ב"ד והסכימו על מופת מן המופתים שיהא חשוב כעדים, הרי זה רצוי לפני המקום על פי התורה. וכן כתבו תו' בניזיר... ע"ש שהאריך. ויש ללמוד מדבריו שכשאין שייכת הגדרה זו, שהכתוב מסר הענין לקביעת החכמים — אין בכחם של חכמים לעקור דין תורה. וכן משמע מדברי הגמרא (צ, ב) דפריך מ'אליו תשמעון'... 'זליגמר